

УДОСКОНАЛЕННЯ ЗМІСТУ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЇ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА

У статті розглянуто питання підготовки висококваліфікованих учителів технології під час їх навчання у педагогічному вищому навчальному закладі. Одним із шляхів реалізації поліпшення якості підготовки майбутніх учителів технологій є удосконалення змісту професійно орієнтованих дисциплін мистецького спрямування, що повинні включати: теоретичну підготовку, яка містить теоретичні відомості про прикладне мистецтво як частину культури та особливий вид художньо-трудова діяльності українського народу; художньо-практичну підготовку, що містить досвід художньо-творчої діяльності вагомий для розвитку умінь, навичок художньої праці у майбутніх вчителів технологій; методичну підготовку, яка містить формування умінь і навичок використання майбутніми вчителями різних форм і методів навчання та виховання учнів засобами декоративно-прикладного мистецтва.

Ключові слова: професійна підготовка вчителів, художньо-трудова діяльність, декоративно-прикладна творчість, навчальний процес.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СОДЕРЖАНИЯ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ТЕХНОЛОГИИ В ПРОЦЕССЕ ИЗУЧЕНИЯ ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО ИСКУССТВА

В статье рассмотрены вопросы подготовки высококвалифицированных учителей технологии во время их обучения в педагогическом вузе. Одним из путей реализации улучшения качества подготовки будущих учителей технологий является совершенствование содержания профессионально ориентированных дисциплин художественного направления, которые должны включать: теоретическую подготовку, что содержит теоретические сведения о прикладном искусстве как части культуры и особый вид художественно-трудова деятельности украинского народа; художественно-практическую подготовку, содержащую опыт художественно-творческой деятельности весомый для развития умений, навыков художественной работы у будущих учителей технологии; методическую подготовку, которая включает формирование умений и навыков использования будущими учителями различных форм и методов обучения и воспитания учащихся средствами декоративно-прикладного искусства.

Ключевые слова: профессиональная подготовка учителей, художественно-трудова деятельность, декоративно-прикладное творчество, учебный процесс.

THE IMPROVEMENT OF FUTURE TEACHERS' OF TECHNOLOGY TRAINING CONTENTS IN THE COURSE OF STUDY ARTS AND CRAFTS

The article deals with the preparation of highly qualified teachers of technology during their studies at pedagogical higher educational establishment. One way of improving the quality of future teachers of technology is to improve the content of professionally oriented disciplines of art direction that should include theoretical training, which includes theoretical information on crafts and culture as a part of a special kind of artistic work of the Ukrainian people; artistic and practical training, containing the experience of artistic and

ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВЕ МИСТЕЦТВО Й ЕТНОДИЗАЙН У ТЕХНОЛОГІЧНІЙ І ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ

creative activities essential for the development of skills in artistic work of the future teachers of technology, methodological training, which includes formation of skills of future teachers in usage of various forms and methods of training and education of students by means of arts and crafts.

Keywords: *professional preparation of teachers, artistic work, arts and crafts, study process.*

У сучасних умовах стрімких змін суспільства гостро стоїть проблема підготовки творчої, всебічно розвиненої особистості, здатної приймати самостійні рішення, знаходити нові, нестандартні шляхи вирішення поставлених перед нею завдань. Звідси різко зростає значимість змістового забезпечення процесу підготовки майбутніх вчителів, формування в них необхідних професійних якостей, які забезпечували б успіх у спільній діяльності вчителя і учня. Вказана проблема є актуальною і з повна стосується сфери підготовки майбутнього вчителя технології, так як сучасна школа перетворилася на багатопрофільний навчальний заклад з варіативним змістом освіти. Сьогодні значно розширюється обсяг знань, якими повинні володіти випускники ВНЗ, і разом з тим скорочується термін підготовки фахівців із кваліфікацією широкого профілю, зорієнтованого на виконання конкретних видів діяльності у сфері технологій виготовлення та оздоблення виробів різного призначення. Специфіка професійної підготовки вчителів технології потребує об'єднання вмінь, навичок трудової діяльності з формуванням рівня освіченості студентів у системі художньо-мистецьких цінностей.

Питання професійної підготовки майбутнього вчителя трудового навчання вивчалися у дослідженнях В. Андріяшина, І. Волощука, А. Вихруща, О. Гедвілло, В. Гетги, Р. Гуревича, В. Гусева, П. Дмитренка, Н.Кардаш, О. Коберника, В. Кузьменка, В. Курок, В. Мадзігона, Є. Мегема, Л. Оршанського, Г. Разумної, Л.Савки, В. Сидоренка, Г. Терешука, В. Титаренко, О. Торубари, Д. Тхоржевського, В. Юрженка, М. Янцура та ін. Науковцями визначено теоретико-методологічні засади підготовки фахівців у сучасних умовах, доведено, що сутністю професійно-педагогічної підготовки є система змістовно-педагогічних та організаційно-методичних заходів, спрямованих на забезпечення готовності майбутнього педагога до педагогічної діяльності.

Професійна підготовки майбутнього вчителя технології в контексті підготовки до роботи у школі за напрямком декоративно-ужиткове мистецтво, етнодизайн і дизайн у технологічній освіті перебуває в полі досліджень таких науковців як Ю. Белова, Н. Кардаш, Л. Оршанський, Л. Савка, І. Савчук, В. Титаренко та інші, які наголошують на необхідності підвищеної уваги до освоєння студентами циклу дисциплін мистецького спрямування. Ці дисципліни розкривають широкі можливості щодо діяльності сучасного учителя, і включають багато напрямків, а саме:

- художньо-трудова діяльність із створенням об'єктів прикладного характеру;
- дизайнерську діяльність;
- пошуково-дослідницьку діяльність спрямовану на пошук та відродження призабутих видів народного мистецтва;
- просвітницьку діяльність спрямовану на пропаганду народного мистецтва;
- навчально-виховну діяльність, спрямовану на прилучення до традицій та звичаїв рідного народу пов'язаних із декоративно-прикладним мистецтвом.

Серед перерахованих напрямків для учителя технології неабияке значення має художньо-трудова діяльність.

Зокрема, Л. Оршанський стверджує, що художньо-трудова діяльність насамперед пов'язана з олюдненням людини, її гармонією й цілісністю, впливає на процеси виховання особистості засобами мистецтва. Так, у ній поєднуються побутові та художні потреби людини, ручна праця, естетичне задоволення, колективні або індивідуальні форми виконання [2].

Ю. Белова, вбачає значимість художньо-трудової діяльності у тому, що вона включає надзвичайно важливі сфери людської діяльності серед яких перетворююча входить завдяки створенню художніх творів, комунікативна реалізує себе в процесі споживання художніх цінностей, ціннісно-орієнтована проявляється як оцінка творів мистецтва, методів, стилів, і напрямів художнього розвитку пізнавальна виражається через вивчення художніх цінностей. У результаті художньо-трудова діяльність дає змогу відтворити людське життя цілісно забезпечує його продовження [1].

На думку В. Тименка [4], художньо-трудова діяльність дозволяє досягти цілісної системи «око – думка – рука», поєднувати мотиваційну та операційно-технічну сфери особистості, широко використовувати декор, орнамент, традиційні і нетрадиційні матеріали та способи їх обробки. Він підтверджує, що специфічною особливістю художньої праці є подвійна її природа: результати праці втілюють дві взаємопов'язані функції – утилітарну та художньо-естетичну, тобто поєднують у собі гармонію раціонального та естетичного.

В. Титаренко розглядає художньо-трудова діяльність як процес виготовлення виробу в якому поєднуються кілька технологій різних видів рукоділля (вишивку, килимарство, бісерне рукоділля, макраме тощо) та обов'язкове виконання ручних оздоблювальних робіт. Сутність художньо-трудова діяльності науковець вбачає у виготовленні ручним або частково механізованим способом речей та їх художнє оздоблення, що мають практичне та естетичне значення. Вироби повинні бути оздоблені так, щоби декорування не вступало у протиріччя з утилітарною формою, а перебувало у тісному зв'язку з нею, утворюючи одне ціле. На її думку, до таких речей передусім треба віднести художньо оздоблений одяг, побутові речі, речі інтер'єрного призначення тощо [5].

І. Савчук визначає поняття художньо-трудова діяльності як культуру професійних навичок та технічних прийомів художньої обробки будь-яких матеріалів і дотримується думки про те, що досвід у художньо-трудова діяльності складається з поступового накопичення різних прийомів роботи, з яких формується техніка художньої обробки матеріалів [4].

Отже, на основі аналізу праць провідних учених-педагогів можна зробити висновок, що художньо-трудова діяльність це такий вид трудової підготовки, завдяки якому формуються конструкторсько-технологічні та декоративно-прикладні уміння, знання та навички, що є показником повноцінної технологічної підготовки а її формування – метою і результатом тривалого процесу вузівського етапу навчання майбутніх учителів технології.

Професійна підготовка майбутніх учителів технології – це процес навчання студентів у системі навчальних занять із спецдисциплін професійно-орієнтованого циклу, до яких належать й дисципліни, які передбачають художньо-трудова діяльність студентів, а саме: практикум у навчальних майстернях; художня обробка матеріалів; прикладна творчість; декоративно-прикладне мистецтво, художнє оздоблення одягу; етнодизайн, художнє проектування одягу, дизайн костюма тощо. Названі спецдисципліни займають важливе місце у системі професійної підготовки майбутнього вчителя, тому що передбачають поглиблення теоретичних знань студентів, озброєння їх практичними вміннями та навичками, залучення до науково-дослідницької діяльності та розвиток творчого мислення. Результатом її є рівень розвитку особистості майбутнього вчителя, сформованість педагогічної культури та професіоналізм педагога-викладача дисциплін мистецького спрямування. Проте, аналіз змісту навчальних програм вузівських професійно-орієнтованих дисциплін виявив потребу удосконалення вузівської підготовки.

Цілком погоджуємося з тим, що удосконалення процесу підготовки майбутніх фахівців вимагає нових підходів до організації навчального процесу та змісту навчального матеріалу, який складається з інструкційно-технологічної, довідкової та контрольної складових, які забезпечують навчання на репродуктивному та продуктивному рівнях .

Метою статті є розкриття підходів до визначення змісту спецдисципліни «Прикладна творчість», який можна покласти в практику підготовки сучасного вчителя технології.

Навчальний предмет «Прикладна творчість» розрахований на студентів III–IV курсів та має за мету розвиток у майбутніх учителів технології професійних якостей, які необхідні для подальшої педагогічної діяльності. У процесі розробки курсу ми прагнули закласти в його зміст такі знання, які б відповідали завданням і меті предмета.

Основними завданнями спецдисципліни є:

- підвищення рівня професійно-педагогічної культури;
- усвідомлення майбутніми вчителями пізнавального, виховного та культурного потенціалу української народної побутової культури;
- ознайомлення студентів з українським декоративно-прикладним мистецтвом як самостійним явищем художньо-трудова діяльності;
- вивчення кращих зразків українського народного мистецтва;

ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВЕ МИСТЕЦТВО Й ЕТНОДИЗАЙН У ТЕХНОЛОГІЧНІЙ І ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ

- формування у студентів мистецьких, техніко-технологічних знань, спеціальних умінь і навичок виготовлення декоративно-ужиткових виробів;
- розвиток стійкого інтересу до художньо-трудової діяльності;
- опанування методичними вміннями та навичками організації та проведення занять з декоративно-прикладного мистецтва;
- розвиток творчих здібностей;
- виховання бережливого ставлення до традиційного народного мистецтва, прилучення студентів до кращих надбань національної культури тощо.

Навчальною базою для проведення занять слугують спеціалізовані лабораторії з різних видів художньої обробки матеріалів, які обладнані і оформлені відповідно сучасних вимог.

При моделюванні структури та змісту професійної підготовки майбутніх вчителів технології у процесі вивчення декоративно-прикладного мистецтва ми враховували:

- основні елементи структури навчально-виховного процесу в університеті;
- новітні напрями шкільної і вузівської педагогіки і методики технологічної освіти та трудового виховання;
- сучасний рівень розвитку теорії народного мистецтва.

Такий підхід дозволив виокремити такі складові підготовки майбутніх учителів технології у процесі вивчення декоративно-прикладного мистецтва:

- теоретичну підготовку, яка містить теоретичні відомості про прикладне мистецтво як частину культури та особливий вид художньо-трудової діяльності українського народу;
- художньо-практичну підготовку, яка містить досвід художньо-творчої діяльності вагомий для розвитку умінь, навичок художньої праці у майбутніх вчителів технології;
- методичну підготовку, яка містить формування умінь і навичок використання майбутніми вчителями різних форм і методів навчання та виховання учнів засобами декоративно-прикладного мистецтва.

Враховуючи складові системи підготовки майбутніх учителів, викладачами кафедри технологічної освіти ТНПУ ім. В. Гнатюка було розроблено зміст та навчальні і робочі програми із спеціалізації «Прикладна творчість», які здобули позитивну експертну оцінку. Одночасно розроблено методичний та інформаційно-педагогічний супровід (методичні рекомендації щодо проведення занять, методичні вказівки студентам для самостійної роботи, інструкційно-технологічні карти для типових об'єктів праці, тематика курсових, дипломних і магістерських робіт тощо), які забезпечують відповідний алгоритм художньо-трудової діяльності студентів.

Теоретична і художньо-практична підготовка студентів розглядається нами як необхідний фундамент для подальшого формування їх методичних знань і умінь навчання та виховання учнів засобами декоративно-прикладного мистецтва. Такий підхід до змісту професійної підготовки студентів засобами народного декоративно-прикладного мистецтва, сприяючи формуванню у майбутніх вчителів технології знань про прикладну творчість, на нашу думку, значно підвищує методичну культуру майбутнього спеціаліста в підготовці до роботи в школі.

Досвід викладання дисципліни мистецького спрямування «Прикладна творчість» показав, що художньо-практична діяльність у процесі пізнання і освоєння видів народного мистецтва, є основою для методичної підготовки студентів оскільки всі навчально-творчі завдання мають чітко виражену педагогічну спрямованість:

- виконуючи завдання, студенти переживають досвід навчання учня;
- в пошуково-дослідницькій роботі у студентів формуються основи методичного мислення;
- власні роботи студентів можуть служити наочністю для навчання школярів декоративно-прикладному мистецтву у майбутній вчительській роботі.

При розробці змісту спеціалізації ми враховували, що для професійної підготовки майбутніх учителів технології у процесі вивчення професійно орієнтованих дисциплін мистецького спрямування, декоративно-прикладного мистецтва зокрема, необхідно, щоб:

- зміст теоретичної підготовки відповідав принципам науковості, базувався на результатах передового педагогічного досвіду;
- процес оволодіння основами народного мистецтва розглядався у взаємозв'язку з розвитком художньо-практичних і методичних умінь і навичок студентів;

ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВЕ МИСТЕЦТВО Й ЕТНОДИЗАЙН У ТЕХНОЛОГІЧНІЙ І ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ

– зміст методичної підготовки спирався на специфічні особливості предмета технології та методи залучення студентів до художньо-трудової діяльності;

– методика навчання і виховання студентів засобами народного декоративно-прикладного мистецтва будувалася на основі дидактичних принципів наступності та послідовності навчання, зв'язку теорії з практикою, а також самостійної діяльності студентів;

– навчально-виховний процес спирався на конкретний матеріал декоративно-прикладного мистецтва українського народу з урахуванням принципу послідовності.

Зміст теоретичної практичної складових навчального предмета ми визначали через співвідношення змісту дисципліни та навчальних програм шкільного предмета «Технології», згідно з якими накопичені студентом знання застосовуватимуться під час педагогічної практики, а надалі і під час роботи у школі. Змістом також передбачена самостійна діяльність студентів з урахуванням розвитку особистісних якостей майбутніх учителів і специфіки майбутньої професійної діяльності.

Зміст теоретичної складової професійної підготовки майбутніх фахівців визначався за ступенем його значущості:

– теоретичний навчальний матеріал, про який студент може бути лише проінформований;

– теоретичний навчальний матеріал, який студент має знати та пам'ятати;

– теоретичний навчальний матеріал, який студент має засвоїти та усвідомити для використання і застосування на практиці.

З метою оволодіння студентами міцними теоретичними знаннями, які їм знадобляться у майбутній професійній діяльності, було визначено обсяг навчального матеріалу таким чином, щоб він міг бути реально засвоєний студентами за період, відведений навчальним планом.

Засвоєння знань студентами відбувається за відповідним алгоритмом, а саме:

– постановка педагогом мети й сприйняття її студентом;

– осмислення, закріплення та узагальнення отриманої й первинно засвоєної інформації;

– застосування набутих знань у практиці.

Такі підходи до теоретичної складової навчального матеріалу професійної підготовки майбутніх фахівців є складним, але їх реалізація дозволить значно поліпшити якість підготовки майбутніх фахівців.

Особливі вимоги були поставлені до дидактичних засобів які повинні відповідати структурі формування професійних знань, умінь та навичок майбутніх фахівців технологій. Ці дидактичні засоби також забезпечують можливість керування пізнавальною діяльністю студентів з кожної теми.

Не менш вагомим, на нашу думку, є значимість оволодіння майбутнім фахівцем і практичної сторони професійної діяльності. У програмі визначено основне спрямування практичних занять і тематики, за допомогою якої викладач може перевірити не тільки рівень підготовки окремих студентів, а й їхні інтереси, захоплення. Навчальний процес спрямований на посилення роботи викладача з кожним студентом, забезпечення розкриття індивідуальних здібностей студентів з урахуванням їхніх особистісних характеристик, надання можливостей саморозкриття у різноманітних педагогічних ситуаціях. Програмою передбачено також проведення організаційно-масових форм робіт: екскурсій до музеїв, на виставки творів народного мистецтва, пошук раритетних виробів декоративно-ужиткового мистецтва, організація виставок, зустрічей з народними майстрами тощо.

Практичні заняття проводяться за такою структурою: визначення мети й завдань заняття; теоретичний етап; практичний етап; завдання для самостійної роботи;

Навчання студентів різних видів декоративно-ужиткового мистецтва здійснюється на етапі формування знань: від вивчення найбільш загальних категорій, принципів народного мистецтва до пізнання часткових понять, форм і способів зображення світу. Водночас художньо-практична діяльність проходить різні стадії – від формування простих навичок і прийомів роботи з матеріалом та репродуктивної інтерпретації мотивів й сюжетів до більш складних, творчих методів перетворення форм, змісту і образів у готовий декоративно-ужитковий виріб.

ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВЕ МИСТЕЦТВО Й ЕТНОДИЗАЙН У ТЕХНОЛОГІЧНІЙ І ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ

При викладанні предмета передбачаються такі методи навчання, які спонукають студентів до творчої роботи, свідомого засвоєння знань та застосування їх у шкільній практиці. На лекціях, лабораторно-практичних заняттях, у процесі дискусій, бесід студенти вивчають історію рідного краю, різних видів мистецтв, засвоюють основні технологічні операції оздоблення та виготовлення виробів, навчаються створювати композиції художніх виробів, втілювати творчий задум у матеріалі, опановують методику викладання декоративно-ужиткового мистецтва у школі. Упродовж навчання студенти також залучаються до творчої художньо-трудої діяльності у проблемних групах із проектування декоративно-ужиткових виробів чи художньо-прикладних гуртках з практичним втілення розроблених проектів. Окрім формування мистецьких, техніко-технологічних і методичних знань, спеціальних умінь і навичок виготовлення декоративно-ужиткових виробів, ми маємо за мету розвиток у студентів творчих здібностей, стійкого інтересу до художньо-трудої діяльності, виховання бережливого ставлення до традиційного народного мистецтва, прилучення їх до кращих надбань національної культури.

Особливий акцент ставиться на самостійній роботі студентів, яка є невід'ємною складовою сучасного навчального процесу та спрямована на пошуково-дослідницьку діяльність, що зумовлює міцне засвоєння навчального матеріалу, активізує навчальний процес і сприяє формуванню професійних вмінь та навичок. Поза увагою не залишилося питання реалізації міжпредметних зв'язків професійно спрямованих дисциплін, педагогіки, народознавства, історії України та її культури на рівні узагальнення основних теоретичних понять. На заняттях використовуються знання студентів, набуті з цих та інших гуманітарних дисциплін, що створює умови для розуміння ними розвитку і становлення декоративно-ужиткового мистецтва.

Завершення спецкурсу «Прикладна творчість» передбачається програмою складанням заліку в формі виставки-звіту. Виставка-звіт відбувається як демонстрація студентських робіт, які вони виконували під час аудиторних і самостійних занять. Оцінюються ці роботи за орнаментальністю, композицією, оформленням та технікою виконання. Перелічені критерії дозволяють оцінити, як майбутні фахівці за час навчання оволоділи вміннями та навичками у виготовленні виробів у різних техніках.

Вважаємо, що реалізація вищезначених підходів до організації навчального процесу та змісту навчального матеріалу дозволить у значній мірі поліпшити якість підготовки сучасного вчителя технології.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белова Ю. Ю. Формування національних цінностей у студентів – майбутніх вчителів трудового навчання в процесі художньо-трудої діяльності: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Ю. Ю. Белова. – К., 2004. – 20 с.
2. Оршанський Л. В. Художньо-трудова підготовка майбутніх учителів трудового навчання: монографія / Л. В. Оршанський. – Дрогобич: Швидко Друк, 2008. – 278 с.
3. Савчук І. В. Педагогічна система художньо-трудої підготовки та умови формування естетичних смаків школярів засобами декоративно-ужиткового мистецтва: збірник наукових праць «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми». – Вінниця, 2010. – № 25. // [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Sitimn/2010_25/analiz%20problem%20gotovnosti.pdf
4. Тименко В. П. Професійна дизайн-освіта: теорія і практика художньої обробки / В. П. Тименко, В. К. Сидоренко., Л. В. Оршанський. – К.: Педагогічна думка. – 2007. – 288 с.
5. Титаренко В. П. Українські народні ремесла в художньо-естетичній підготовці майбутніх учителів трудового навчання / В. П. Титаренко // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. – Умань: ПП «Жовтий О. О.», 2010. – Ч. 3. – С. 255–263.